

Право міжнародних договорів

План

- **Поняття, види і структура міжнародного договору.**
- **Основні стадії укладення міжнародного договору.**
- **Дія і припинення дії договорів. Недійсність міжнародних договорів.**
- **Виконання і тлумачення міжнародних договорів.**

Міжнародний договір

Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 року і Віденська конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986р. :

Міжнародний договір - це врегульована міжнародними правом угода, укладена державами та іншими суб'єктами міжнародного права у письмовій формі, незалежно від того, чи міститься така угода в одному, двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її найменування.

Об'єктом міжнародного договору є відносини суб'єктів міжнародного права з приводу матеріальних і нематеріальних благ, дій і утримання від дій.

Суб'єкти договору:

- 1) Держави - "кожна держава володіє правоздатністю укласти договір" (ст.6 Віденської конвенції 1969 р.)
- 2) Міжнародні організації – регулюється правилами цієї організації - зокрема, установчими актами організації, прийнятими відповідно до них рішеннями і резолюціями, а також сталою практикою цієї організації (ст. 1,6 Віденської конвенції 1986 р.).

Структура договору

- - назва договору,
- - преамбула (зазначаються цілі укладення даного договору, сторони договору й ін.),
- - основна частина (предмет договору, права та обов'язки сторін),
- - заключна частина (передбачаються умови вступу договору в силу, строк його дії, порядок припинення і т.д.).

Договір переважно складається з розділів, глав, статей, пунктів.

Обов'язковим елементом є підписи уповноважених сторін договору.

Мова договору – визначається державами.

Багатосторонні договори укладаються мовами, які визначаються договірними країнами. Встановилася практика укладання договорів під егідою ООН, спеціалізованих установ ООН або інших міжнародних організацій офіційними мовами цих організацій (англійською, арабською, іспанською, китайською, російською, німецькою, французькою).

Форми договору

- **Протокол (договірний)** - офіційний документ (як правило, додаток до основного), яким доповнюється міжнародний договір; акт рішення міжнародної конференції, що має силу міжнародного договору. Наприклад Женевський протокол про заборону задушливих, отруйних або інших речовин і бактеріологічної зброї під час воєнних дій 1925 р.
- **Факультативний протокол** - різновид багатостороннього міжнародного договору, що існує самостійно або як додаток до іншого договору (не є його невіддільною частиною), в якому окремі учасники фіксують домовленість щодо питань, з яких не змогли дійти згоди всі учасники основного договору. Участь сторін основного договору в такій додатковій угоді не обов'язкова (факультативна).
- **Комюніке** - офіційне урядове повідомлення про міжнародні переговори, угоди, важливі події у внутрішньому житті країни, про перебіг воєнних дій тощо; одна з назв міжнародного договору.
- **Модус вівенді** (лат. *modus vivendi* — спосіб життя) — у міжнародному праві й дипломатичній практиці тимчасова, зазвичай короткострокова угода, яку укладають, коли обставини не створюють умов для досягнення постійного або довготривалого договору. У подальшому така домовленість має стати постійною.
- **Трактат** - багатосторонній договір між усіма суб'єктами міжнародного права стосовно політичних, військових, економічних питань.
- **Картель** - міжнародний договір, предметом якого є обмін військовополоненими, або про видачу злочинців.
- **Конкордат** - міжнародна угода з релігійних, релігійно-політичних питань, однією зі сторін якої є Ватикан.

Класифікація договорів

- За колом учасників: двосторонні і багатосторонні.
- За змістом (предметом) договору: політичні, економічні, угоди зі спеціальних питань.
- За доступом до договорів (за способом приєднання): відкриті та закриті. Договори, в яких можуть брати участь інші сторони без надання згоди сторін, які уклали цей міжнародний договір, та не передбачається виконання особливих умов, називають відкритими. Договори, де є обмеження для участі в ньому, називають закритими.
- За географічною чи просторовою ознакою: універсальні, регіональні, локальні.

Ст. 3 Закону "Про міжнародні договори України" 2004 р. виділяє міжнародні договори України, укладені:

- - Президентом України або за його дорученням - від імені України;
- - Кабінетом Міністрів України або за його дорученням - від імені Уряду України;
- - міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами — від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

Стадії укладення договору

Процес укладення договорів може бути розділений на стадії:

- складання і ухвалення тексту договору;
- встановлення аутентичності текстів договорів;
- вираження згоди на обов'язковість договору.

Укладенню договору передують договірні ініціативи, тобто пропозиція однієї держави або групи держав укласти певний договір з одночасним представленням проекту тексту договору.

- Розробка тексту договору може відбуватися на переговорних, на спеціально скликаних міжнародних конференціях, у рамках міжнародних організацій.

Після того, як текст договору узгоджений, необхідно встановити його аутентичність. Встановлення аутентичності означає, що текст договору остаточний і змінам не підлягає.

- Встановлення аутентичності договору проводиться шляхом його парафування (проставлення під договором ініціалів уповноважених осіб), підписання, підписання ad referendum (підписання договору з умовою подальшого схвалення компетентним державним органом), включення тексту в заключний акт конференції або в резолюцію міжнародної організації про схвалення договору.

Парафування міжнародного договору — попереднє підписання міжнародного договору ініціалами уповноважених осіб, які брали участь у його розробленні. Можливе парафування всього тексту договору і певних його статей.

Статті 11 Віденських конвенцій 1969 і 1986 років встановили наступні способи вираження згоди на обов'язковість договору:

- підписання договору;
- обмін документами;
- ратифікація договору;
- його прийняття, затвердження;
- приєднання до нього або будь-який інший спосіб, про який домовилися сторони.

Найбільш поширеним способом вираження згоди на обов'язковість договору є його підписання.

Ратифікація - остаточне схвалення, затвердження найвищим органом держави міжнародного договору, що означає згоду на обов'язковість для неї договору, який набуває юридичної сили лише після ратифікації. Порядок ратифікації визначається внутрішнім правом.

Ратифікація договору вважається завершеною після обміну ратифікаційними грамотами (двосторонній договір) або вручення їх депозитарію (багатосторонній договір). Ратифікація є остаточною, від неї не можна відмовитися або знову винести договір на обговорення. Відповідно до **Конституції України (ст. 9) чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.**

Згода на обов'язковість договору може бути виражена через приєднання до договору (ст. 15 Віденських конвенцій). Можливість приєднання передбачається в самому договорі або узгоджується з його учасниками. Як правило, приєднання здійснюється тими ж органами, що і ратифікація.

- Після ратифікації договору здійснюється обмін ратифікаційними грамотами або здача їх депозитарію. **Депозитарій** - держава або міжнародна організація, що бере на себе зобов'язання зберігати текст міжнародного договору, документи про його ратифікацію, про приєднання до договору інших держав тощо. Депозитарій визначається під час ведення переговорів. Як правило, це держава, в якій відбуваються переговори та підписання договору.
- Основними функціями депозитарію є: зберігання оригінального тексту договору; підготовка, засвідчення копій; реєстрація договору в ООН; інформування учасників договору про надходження ратифікаційних грамот та іншої документації (заяви, застереження, приєднання, денонсації) щодо договору.
- Реєстрація міжнародних договорів - внесення до спеціального реєстру міжнародної організації міжнародного договору, який набув чинності, що дає змогу посилатися на нього в органах такої організації. Реєстрація договорів здійснюється в секретаріатах ООН, спеціалізованих установах ООН, Ради Європи та інших організацій. Включення цієї статті в Статут ООН переслідувало ціль обмежити таємну дипломатію і довести до відома міжнародного співтовариства зміст договорів.

Застереження до договору

Застереження — це одностороння заява держави, зроблена під час підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до нього, за допомогою якої вона бажає виключити або змінити юридичну дію певних положень договору в їхньому застосуванні до даної держави.

Забороняється: в двосторонніх договорах, коли застереження недопустиме з точки зору об'єкта і мети договору, якщо договором передбачено право робити лише певні застереження.

Відповідно до Віденської конвенції 1969 р. договір може бути змінений за згодою його сторін шляхом внесення поправок (ст. 39). Вони за своїм призначенням і за процедурою прийняття рішення дуже відрізняються від застережень. За допомогою поправок змінюється договір, а застереження в основному уточнюють використання відповідних положень договору відносно конкретного учасника.

Дія і припинення дії договорів.

- **Вступ в силу** - настання моменту, з якого договір починає діяти як юридичний акт, **набуття чинності** - на умовах, у ньому вказаних (після ратифікації, після підписання і т.д.)
- **Строк дії міжнародного договору** - період часу, упродовж якого діє міжнародний договір; визначається в самому договорі. Дія договору починається з моменту набуття ним чинності; міжнародний договір припиняє свою дію після закінчення терміну, на який його уклали. Дострокове припинення дії міжнародного договору регулюється в особливому порядку.
- Продовження чинності договору шляхом **пролонгації міжнародного договору** - продовження строку дії договору, що виконується, до закінчення строку його дії з метою забезпечення його безперервності.
  - укладенням спеціальної угоди (протоколу) про те, що договір продовжено на певний строк;
  - передбаченням умови про продовження в тексті договору. При цьому можлива автоматична пролонгація міжнародного договору

- **Припинення дії** - втрата міжнародним договором своєї юридичної сили за умов, визначених самим міжнародним договором, або за вольовим рішенням сторін.

Виділяють **вольові** (денонсація, скасування, новація або заміна, анулювання договору) і **не вольові** (закінчення строку дії договору, настання скасовувальної умови, виникнення нової імперативної норми, війни, припинення існування суб'єктів договору) **способи припинення дії договорів**.

Денонсація міжнародного договору - спосіб припинення дії міжнародної угоди в порядку та в строки, обумовлені в ній. Загальною умовою денонсації є повідомлення однієї з сторін договору про відмову від його виконання, що призводить до припинення дії договору.

Анулювання, як і денонсація, є односторонньою відмовою від Міжнародного договору, коли є достатні для того підстави, визначені нормами міжнародного права. При денонсації держава-учасниця не зобов'язана пояснювати причини виходу з договору, а шляхом анулювання повинна зазначити ці обставини (причини).

Під **новацією (заміною)** розуміють укладення державами-учасницями нового договору з тих самих питань.

Скасування - це припинення дії договору за згодою всіх договірних сторін.

Недійсність договору

Абсолютна недійсність (недійсність договору із самого початку) передбачає усунення всього здійсненого за договором. Підставами абсолютної недійсності можуть бути: обманні дії іншої держави; підкуп представника держави; примушування представника держави; примус держави в результаті застосування сили чи її погрози, порушуючи принципи Статуту ООН.

- При **відносній недійсності** (недійсність з моменту оспорювання) договору дії, що сумлінно вчинялись до посилання на недійсність, не вважаються незаконними лише з причини недійсності договору. Підставами відносної недійсності є: порушення норми внутрішнього права (держави не має права посилатися на ту обставину, що її згода на обов'язковість договору була виражена в порушення положень її внутрішнього права, якщо тільки дане порушення не було явним і не стосувалося норми її внутрішнього права особливо важливого значення); перевищення представником держави правомочності на вираження згоди на обов'язковість договору; помилка, яка стосується факту або ситуації, що існувала при укладенні договору, якщо вони представляли істотну основу для згоди на обов'язковість.

Виконання та тлумачення

Тлумачення міжнародного договору - з'ясування його реального значення і змісту з метою найповнішої і найточнішої реалізації умов договору.

Тлумачення міжнародного договору здійснюють:

- одна із сторін договору, і в цьому разі тлумачення має силу лише для цієї сторони;
- сторони договору за угодою між ними, і в цьому випадку воно обов'язкове для цих сторін;
- міжнародні органи, про які з цією метою можуть згадати у самому договорі.

Види тлумачення:

- а) офіційне тлумачення (здійснюється учасниками договору, спеціальними органами, наприклад, Міжнародним Судом ООН);
- б) неофіційне (доктринальне);
- в) внутрішньодержавне тлумачення (реалізується уповноваженим на те державним органом для внутрішньодержавних цілей).